

Kína mai vezetői nyíltan bejelentették: nem elégszenek meg azzal, hogy országuk egy többközpontú világ egyik vezető hatalma legyen. Céljuk az, hogy az ő országuk váljék a földteke hegemon vezetőjévé. Ezt persze nem úgy képzelik, hogy minden országban kínai katonák állomásozzanak. Országoként változna a dominancia eszköztára, mint egykor a Brit Birodalomban. Lenne olyan ország, amelyet a szó szoros értelemben katonailag megszállnának. Másutt elegendő, ha a kínai kívánságoknak engedelmessé váló kormányzat jön létre.

Kínán belül dermesztő változások mennek végbe. Deng, az előző fázis vezéralakja az általa kialakított retorikát használta. Sohasem beszélt volna arról, hogy feladja a kommunista rendszert, és helyette felépítenék egy kapitalistát. Megkerülte a kérdést. „Mindegy, hogy a macska fekete-e vagy fehér. A lényeg az, hogy megfogja az egeret.” Kína mai vezetője, Hszi radikálisan szakított Deng megközelítésével. Nem mindegy! Kínának vissza kell térnie a klasszikus kommunista rendszerhez. A zászlón ezek a nevek sorakoznak: Marx, Engels, Lenin, Sztálin, Mao Ce-tung és Hszi. Sztálin és Mao - igen! Deng - nem! De a még élő és uralkodó Hszi igen!

Nemcsak a személyi kultusznak a zászlóra írott formája emlékeztet a sztálini időkre, hanem a működési mechanizmusa is. Deng évtizedeken át a legfőbb vezető volt - de ez nem volt kodifikálva a jogrendszerben. Az új diktátor nem elégszik meg ezzel. Új törvényt hozott, amely lehetővé teszi, hogy a Kínai Népköztársaság elnöke halála napjáig elnök maradjon. A világsajtóban megjelentek képek (és kínai oldalról nem hallatszott tiltakozás), amelyeken Hszi a kínai császárok hagyományos öltözékében ábrázolták.

Hszi újrafarmálja és a hatalom fő birtokosává teszi a kommunista pártot. Minden nagyobb szervezetben és vállalatnál kommunista pártvezetést kell létrehozni, amely független a szervezet vagy vállalat vezetőjétől. Nem egyszerűen független, hanem bizonyos jogkörökben fölé van rendelve. Akik valaha tanulmányozták, visszaemlékezhetnek a párt által kijelölt komiszár és a tábornok által kinevezett katonai parancsnok viszonyára az 1917-es orosz forradalmat követő polgárháborús években. A komiszár féltreállíthatja a parancsnokot, ha elégedetlen volt vele.

Nem hajtottak végre tömeges nacionalizálást. A termelés jelentős része még mindig nem állami (angolul: non-state) vállalkozásokban zajlik. De a vállalati szférában is működik az imént leírt pártellenőrzés; vita esetén a párttitkár a perdöntő szó.

Folytak a koncepciók perke, a jelenkor kínai karakterisztikumai. Bárki bíróság elé állítható korrupció címen. Vagy azért, mert valóban korrupció, vagy mert ráfogható a korrupció vádjára. Újra kínozzák a foglyokat. Miközben a Deng-korszakban nemigen alkalmazták halálbüntetést, hanem ahhoz képest enyhébb büntetéseket választottak, például az életfogytiglani házi őrizetet (különösen bukott vezetőkkel szemben), most újra gyakorivá vált a halálbüntetés. Hala az internetnek, a központi kormányknak nem sikerült száz százalékig elfojtania a szólás- és sajtószabadságot. Még élnek a Deng-korszak olyan vívmányai, hogy kisebb magántársaságban folylhat politikai diskurzus, de sűrűbb a tiltások rácszozata, erősödik a kritikai hang kockázata.

Az az ország, amelyik a rémisztő múlt, a kommunista rendszer jelenkori megtestesülése, előbb vagy utóbb a világ hegemon urává válik? Féléletes kilátás.

KORNAI JÁNOS:

Frankenstein erkölcsi felelőssége

Gondolatok Kína piaci reformjáról

Ez az írás értelmiségieknek szól, kínaiaknak és nem kínaiaknak, azoknak, akik a kínai változásokat nemcsak az egyéni anyagi jólét szempontjából értékelik, hanem más szempontokat is mérlegelnek.

Vajon nem vagyunk-e mi is felelősök ezért a rémképért; azok a nyugati értelmiségiek, akik nemcsak jó szemmel nézték Kína átalakulását, hanem saját cselekményeikkel is hozzájárultak a változásokhoz? Frankenstein, Mary Shelley 1818-ban közzétett víziója százféle irodalmi alakban jelent meg, filmekben, színdarabokban és rajzszorozatokban. Frankenstein kísérletező tudós, aki életre kelt egy holttestet, az akkor még mo-

dernek számító technikával: áramütéssel. A feltámadt lény szörnyeteg lesz, aki elkezd gyilkolni és egyéb rémtetteket végrehajtani.

Mi, Kínával foglalkozó nyugati értelmiségiek - talán néhány kivételtől eltekintve - magunk is korunk Frankensteinjei vagyunk. Már azzal is erkölcsi felelősség hárul sokunkra, hogy nem tiltakoztunk a rém feltámasztása ellen. Am van, akinek felelőssége ennél sokkal nagyobb, mert

aktív tanácsadói szerepet vállalt. Magamat ide sorolom. Könyvem, a *Hiányt* saját tankönyvüknek tekintették a kínai reformerek. Többször utaztam Kínába, részt vettem az azóta híressé vált „Bashan konferencián” 1985-ben. A szervezők hét nyugati közgazdászt, valamint vezető kínai politikai döntéshozókat hívtak meg. Valamennyiünket egy a Jangce folyón csendesen lebegő luxushajóra vittek. Ez az oka annak, hogy ezt a meglehetősen egyedülálló találkozót „hajókonferencia” néven is ismerik. Mindegyik meghívott közgazdász egy teljes napot ka-

pott arra, hogy felvázolja gondolatait Kína reformjáról, kérdésekre válaszoljon, megvitasson különböző véleményeket. Én arról tartottam előadást, hogyan kellene az országot piacgazdasággá alakítani. Ebben az írásban, amelyben önmagamot gyötörve vetem fel az erkölcsi felelősségemet, nem minősül hencsérnek, ha azt állítom, hogy abban a 10-20 évben, amikor lendületet vettek a piaci reformok, erős volt írott és szóban előadott gondolataim hatása. Természetesen nem voltam egyedül. Sok más nyugati értelmiségi, közöttük számos Kína-szakértő kutató hasonló tanácsokat adott. Konferenciákon gyűltünk össze, ahol kicseréltük gondolatainkat. Sokféle nézet ütközött, de abban meggyeztünk: a Mao-érában megdermedt Kínába a piacosság és a magántulajdon elektrosokkja visz be új életet. Mi magunk, akik ezt hirdettük, megannyian Frankensteinek voltunk - és most, íme, itt a szörnyeteg, akitől félünk.

A listán felsorakoztatott kínai tanítványainkat, akik akkor még diákok voltak, vagy már professzorok, és maguk is a piacosság és a magántulajdon erejét hirdették. Joggal, mert ettől felgyorsult a növekedés. És ugyanakkor a legjobb szándékokkal is kárt okoztak, mert a talpra állt óriás ellenük is fordul, zaklatja őket, akadályozza gondolataik terjesztését. A kísérletező tudós maga is feldúlva látja, mi történt.

A fenyegető veszélyekre a figyelmet felhívó írások elolvasása után sokakban fogalmazódik meg a kérdés: no és most mit kell tenni? Ha a tanácsadó szerepét nem is vállalom, néhány figyelmeztetést megkockáztatok. A kínai expanzión törekvés ellen nem lehet védekezni úgy, hogy kizárólag a vámemelésre összpontosítunk. Kína a szó szoros értelmében minden fronton nyomul előre: a hadsereg fejlesztésével; korszerű eszközökkel, amelyeket a világ legnagyobb létszámú hadseregének kezébe adnak. Kína gyors, ha a virtuális, high-tech világ eszközeinek hasznosításáról vagy akár újításáról van szó, amellyel befolyásolhatják a riválisok politikai és gazdasági folyamatait.

Tiltakozom bármely kormányzati lépés és propaganda ellen, amely egyéneket arcvonásai, családi gyökereik és géneik alapján gyanúsít, minősít, akiket rasszista megkülönböztetéssel üldözni kell. De az is tény, hogy a kínai diaszpóra olyan óriás emberi tartalékot szolgáltat, amiből szelektálhatják az expanzió irányítói a maguk embereit.

A világ sok beruházója lelkesedik azért, hogy Kínában befektessen. Az ő szemükben egy stabil diktatúra biztosabb környezet egy kapitalista vállalat számára, mint egy ingatag demokrácia. Szerencsére vannak kapitalisták, akiknek élő a lelkiismeretük, és akikben az emberi szolidaritás dolgozik. Nem az a baj, ha játék vagy fürdőszobai kellék készül a kínai vállalatban, de kétszer is gondolkadjunk, mielőtt fizikai vagy digitális hadviselésre használható eszközök gyártásához segítük hozzá Kínát. Tárják ki az egyetemek kapuit a kínai diákok előtt - kivéve azokat, amelyek a modern hadviselés eszköztárának gyártását és fejlesztését oktatják.

George Kennan annak idején a „containment” kifejezésben foglalta össze a teendőket a szovjet expanzió kivédésére. Eddig és ne tovább! Vagy pontosabban: ne így tovább! Ami eddig történt, az nem csinálható vissza. De itt meg kell állni, és sokkal jobban meg kell gondolni, hogy folytassuk-e Frankenstein szerepét.

(Az esszé, kissé rövidített formában, a Financial Times július 10-i számában jelent meg.)

Puha Ferenc munkája

Címekek nélkül is hazatalaló gesztusok

Asszociatív érzetek – Puha Ferenc legújabb képei

Olyan, mintha az ember háttal ülne a tévének.

Baromi jó és erőteljes. Izgatja a látvány. Puha Ferenc legújabb, mozivásznon méretű képei odaszögezik a néző-befogadót a virtuális székéhez. Itt minden képzeletbeli - mert ma már más az igazi is -, csak a falméretű képek anyagszerűsége, ószinte konkrétsága, ugyanakkor éteri légiessége a megfogható és valószínű, mintha két pillanatot is megjelenítené egyszerre; az elsőt és az utolsó pillanatot.

Az a szép az igazi művészetben - ha van olyan -, hogy nem vacakol és mindig a lényegre tapint. A lényeg, amelyben az élet minden szegmense megtalálható, és két szemünkön kívül az egész lényünk odaadása szükséges felismeréséhez, megtapasztalásához. Így csíphetünk meg időnként végtelenségi érzéseket, hogy halandóságunkat és végességünk természetét megérthessük.

Puha Ferenc folyamatosan fejlesztett festészetének legutóbbi állomásán sűrített és spirituális energiákat transzponál, és nagy koncentrátsággal jelenít meg. Képei az idő múlását is mutatják, nyilván az idő hétköznapi múlásán túli elvont nyomait is szemléltethetjük.

Az örökkévalóságot járja körbe. Nagyméretű vásznai, mintha jegyzetei, vizuális naplójának lapjai lennének ennek a belső utazásnak.

Puha Ferenc képeinek fekete-fehér változatai is színesek, amennyire a színes képek is mélyen fekete-fehérek. Nonfiguratív barlangrajzok az univerzumunk újonnan felfedezett bugyraiból. Szuperszimmetriák és szuperaszimmetriák. Csak a valószínűségben kell jól körülnézni, hogy felfedezzük ezen képek égi és földön túli másait, a lényegi gesztusok hazatalalását.

feLL

A Summa Artium Kultúratámogató Magánalap pályázatot hirdet független kulturális és művészeti szervezetek számára, színház/tánc, kortárs képzőművészet, kulturális és művészeti fesztiválok, projektek támogatására. Részletes pályázati tájékoztató a [Summa Artium Kultúratámogató Magánalap](http://www.summa-artium.hu/tamogatoalap) (www.summa-artium.hu/tamogatoalap) oldalon található.